

ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВА СФЕРА ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У статті висвітлено проблему порушення емоційно-вольової сфери, представлено характеристики емоційно-вольової сфери у дітей з порушенням інтелектуального розвитку.

Ключові слова: емоції, воля, емоційно-вольова сфера, діти з порушеннями інтелектуального розвитку, вихованці спеціальних навчальних закладів.

The article highlights the problem of emotional-volitional sphere disorders, characteristics of the emotional-volitional sphere in children with impaired intellectual development.

Key words: emotions, will, emotional-volitional sphere, children with disorders of intellectual development, pupils of special educational institutions.

Найбільш важливим в дефектології питанням є вивчення порушень інтелектуального розвитку. Цьому питанню присвятили свої вчення не тільки педагоги, а й люди суміжних професій: медики, генетики, психологи, невропатологи, психіатри тощо. Серед науковців свої вчення даній проблемі присвятили В.М.Синьов, Т.А. Павлова, М.В. Антропова, В.Г. Петрова, П.К. Анохин, Г.М. Коберник, М.М. Амосов, М.І. Кольцова, А.І. Захаров, А.Д. Кошелева, С.Я. Рубінштейн, Н.А. Степанова, Н.М. Матяш.

Дана проблема є актуальною, оскільки з кожним роком дітей з порушенням розумового розвитку стає все більше, про що свідчать дані статистики з усього світу.

Спеціальні дошкільні, шкільні та інші навчально-виховні заклади нашої країни створюють умови для навчання та виховання дітей з різними нозологіями, використовуючи спеціальні програми [2].

В процесі свого становлення як особистості, у своїй діяльності, спілкуванні з навколишнім дитина відчуває низку емоцій та почуттів. Завдяки цьому можна простежувати її ставлення до всього оточуючого дитину. Всі переживання, що відчуває дитина утворюють емоційно-вольову сферу, яка є формою відображення дійсності, та наслідком задоволення чи незадоволення її потреб. Це – узагальнена чуттєва реакція у відповідь на сигнали, які зумовлюють зміни у фізіології організму, оскільки у свідомості людини постають не образи предметів і явищ, а переживання. [8]

Експресивність є основною психофізіологічною особливістю дитячого віку. Її вікові зміни зумовлюють своєрідну поведінку дітей на різних етапах їх розвитку. Почуття у дошкільників стають глибшими, стійкішими, раціональнішими. Велике значення для нормального психічного розвитку і життєдіяльності має емоційне благополуччя, яке залежить від багатьох зовнішніх і внутрішніх чинників. На перебудову психічних процесів, формування довільної поведінки впливає воля дитини. [6]

Воля є складовою емоційно-вольової сфери, вона має утворюючий та регуляційний початок, який дає змогу створювати необхідні для людини зусилля для виконання необхідних дій, а також вона відповідає не тільки за створення, а й за утримання цих зусиль, поки в цьому є необхідність. Тобто, завдяки волі люди за власним бажанням можуть робити те, що є для них вкрай необхідним в окремий період часу. Саме ця складова зазнає активних змін у розвитку в дітей дошкільного віку. Дитина йдучи до школи, повинна бути вже з добре розвиненою волею, адже це одна з складових її гарного навчання в школі. В свій час Л.С. Виготський вказував, що «... воля, яка лежить в основі побудови особистості, стає в кінцевому підсумку первісною соціальною формою поведінки» [3]

Емоції відіграють чималу роль в житті будь-якої дитини. Це сигнал, що дає нам зрозуміти про задоволеність чи навпаки, незадоволеність її потреб. З кожним роком

емоційні почуття посилюються, диференціюються, поглиблюються та підпорядковуються інтелектуальним можливостям. [1]

Як зазначав В.М. Синьов, емоції – це процес відображення ставлення індивіда до різноманітних подразників. [7]

З праць науковців нам відомо, що емоційно-вольова сфера у дітей з порушенням розумового розвитку характеризується незрілістю через порушення інтелекту, проблеми з вихованням та ускладненістю процесу формування соціальних потреб. З цих причин впливають різноманітні наслідки, серед яких: емоційне реагування буде неадекватним, реакція на ситуацію – незрозумілою, а керування власними емоціями та станами – неспроможними до усвідомлення. Розвиток почуттів буде ускладнений через несформованість соціальних потреб або їх поверховість.

Комплекс неповноцінності у дітей з порушенням інтелектуального розвитку розвивається внаслідок незадоволення потреби у самоствердженості та захищеності, тобто самого відчуття цих потреб. [5]

Через недиференційованість відтінків емоцій, діти з порушенням розумового розвитку не відчувають усієї гами емоцій. Вони за своїм характером проявів емоцій дуже нагадують немовлят, для яких характерне диференціювання за ознакою «подобається» чи «не подобається», «задоволений» чи «не задоволений». Одним дітям з порушенням розумового розвитку притаманна легкість та швидкий перехід між полюсними настроями. А в інших навпаки, неістотні причини викликають інертність переживань та надмірну силу. Емоції, особливо негативні, у всіх дітей з порушенням розумового розвитку характеризуються несподіваністю у виникненні та стійким характером. [7]

Емоції вихованців спеціальних навчальних закладів мають непідконтрольний характер, а іноді й самі діти не намагаються самостійно їх контролювати. Часто егоцентричні емоції викликають хвилю оцінок за ознакою «приємний» чи «неприємний». Зокрема, такій оцінці підпорядковується й навколишній світ. [4]

Діти з порушенням інтелектуального розвитку з запізненням духовно формуються, оскільки мають слабо розвинені почуття. Такі вищі духовні почуття, як совість, обов'язок, самовідданість та відповідальність можуть бути у них виховані, проте діти з особливими освітніми потребами потребують для цього довготривалої та наполегливої навчально-виховної та корекційної роботи. [5]

Протягом довготривалих спостережень та досліджень, вченими було зафіксовано, що діти з особливими освітніми потребами, прослуховуючи тексти, які за змістом та обсягом доступні для них, можуть звертати особливу увагу на емоційну забарвленість цього тексту, а при його переказі – акцентують свою увагу на них, відтворюючи виразніше за інші складові тексту. Також зазначено, що до дорослих емоційні прояви значно нижчі, аніж до однолітків чи, наприклад, до тварин. [7]

Отже, можемо підсумувати: вихованці спеціальних навчальних закладів мають недостатньо розвинену емоційно-вольову сферу, не диференційованість почуттів, неадекватність емоційних реагувань, що утруднює їх адаптацію в соціумі та ускладнює розуміння дитини оточуючими. При правильній та спеціально сформованій корекційно-виховній роботі можна навчити дитину регулювати власні емоції, диференціювати їх та розуміти відтінки почуттів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Архипова М.Г. Психологічні особливості емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку з розумовою відсталістю. Нова наука: сучасний стан і шляхи розвитку. 2017. № 3.
2. Бреслава Г.М. Емоційні особливості формування особистості. М.: Питер, 2010. 323 с.
3. Ворон М. В. Інклюзивна освіта: українські реалії / М. В. Ворон, Ю. М. Найда // Підручник для директора. – Червень. – № 6. – К. : Плянди, 2006.

4. Воронкова В.В. Емоційно-вольові процеси розумово відсталих дітей. М.: Гардарика, 2005. 432 с.
5. Емоційний розвиток дитини. URL: <https://psihol.jimdofree.com/на-допомогу-педагогам/емоційний-розвиток-дитини/>
6. Мельничук І. В. Особливості емоційного розвитку дітей різного віку та статі : І. В. Мельничук // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського Зб. наук. пр. – 2002. – № 11–12. – С. 149–154.
7. Синьов В.М., Коберник Г.М. основи дефектології. – К., 1994
8. Шкляр Н.В. Корекція і розвиток емоційної сфери розумово відсталих молодших школярів. Початкова школа. 2007. № 8.

Рекомендує до друку науковий керівник професорка Яковлева С.Д.